

Особливості обдарованої дитини та їх врахування у навчально-виховному процесі // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій: Вип. 2: Зб. наук. праць /За заг. ред. О.А.Дубасенюк, О.Є.Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2005. – С.118-121 (Бобракова Т.М.)

*Бобракова Т.М.,
науковий керівник: Антонова О.Є.*

ОСОБЛИВОСТІ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Для України створення системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на шляху розбудови незалежної держави. Нині і сама доля України залежить від того, як ефективно будуть використані інтелектуальні, творчі можливості її народу, кожного громадянина. Ось чому великого значення набуває науково-педагогічне розв'язання проблеми виявлення та розвитку творчих здібностей підростаючого покоління, дослідження теоретичних основ ефективної державної системи підтримки талановитої молоді.

Отже, на перший план у державній політиці виходить проблема обдарованості, творчості, інтелекту, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів. Для цього у державі необхідно створити спеціальні умови для розвитку здібностей, підтримки обдарованості, адже обдаровані діти відрізняються від звичайних як у фізичному так і психологічному розвитку [1,38].

Фізичні характеристики обдарованих дітей

Помічено, що талановитих людей відрізняє досить низька тривалість сну. Ця властивість, що може сприяти високопродуктивній роботі дорослого, у дитинстві часом доставляє чимало неприємностей батькам.

Тонка моторна координація, навички ручної роботи і координація між візуальним сприйняттям і механічним рухом набагато більш пов'язані з віком і звичайно не так розвинуті, як пізнання.

Руки дитини мають потребу в тренуванні та у будь-якій можливості попрактикуватися в тій чи іншій справі. Різати та клеїти може бути набагато важче, ніж віднімати чи складати, а писати може бути складніше, ніж читати чи говорити. Така нерівність у порівнянні з нормами розвитку часто веде до роздратування і до росту залежності в поведженні дитини [4,107].

1. Обдаровані діти відрізняються високою енергійністю.

2. Їх моторна координація і володіння руками часто відстають від пізнавальних здібностей, їм необхідна практика. Різниця в інтелектуальному та

фізичному розвитку таких дітей може бентежити їх та розвивати несамостійність.

3. Зір обдарованих дітей (у віці до 8 років) часто нестабільний, їм важко змінювати фокус з близької відстані на далеку (від парти до дошки).

Випереджальний пізнавальний розвиток

1. Інтелектуальна сфера. Дитина відрізняється гостротою мислення, спостережливістю і винятковою пам'яттю, виявляє виражену і різнобічну допитливість, часто повністю віддається тому чи іншому заняттю, охоче і легко навчається, виділяється умінням добре викладати свої думки, демонструє здібності до практичних застосувань знань, знає багато чого, про що його однолітки і не підозрюють, виявляє виняткові здібності до розв'язування задач [6,45].

2. Сфера академічних досягнень.

❖ Читання: дитина часто вибирає своїм заняттям читання, використовує багатий словниковий запас і складні синтаксичні структури: протягом довгого часу зберігає увагу, коли їй читають; розуміє і винятково добре запам'ятовує те, що їй читають; здатна довго утримувати в пам'яті символи, букви і слова; виявляє надзвичайну цікавість до написання імен, букв і слів; демонструє уміння читати.

❖ Відрізняючись широтою сприймання, обдаровані діти гостро відчують все, що відбувається в оточуючому середовищі, дуже допитливі до того, як й із чого зроблений певний предмет. Їм цікаво, чому світ створений так, а не інакше і що було б, якби зовнішні умови змінилися. Вони здатні спостерігати одночасно декілька процесів і активно вивчати все оточуюче.

❖ Вони можуть сприймати зв'язки між явищами й предметами і робити відповідні висновки; їм подобається у своєму уявленні створювати альтернативні системи.

❖ Обдаровані діти володіють великим словниковим запасом, що дозволяє їм вільно та чітко висловлюватись. Але заради задоволення вони часто вигадують власні слова.

❖ Поряд із здатністю сприймати неясності у змісті, зберігати високий поріг чутливості впродовж довгого часу, із задоволенням займатися складними завданнями, що не мають практичного значення, вони не люблять, коли їм нав'язують готовий результат.

❖ Деяким обдарованим дітям властиві підвищені математичні здібності, які стосуються обчислення і логіки, що може вплинути на їх прогрес у читанні.

❖ Характерною для обдарованої дитини є захоплення завданням у поєднанні з відсутністю досвіду, це часто веде до того, що дитина береться за непосильні для неї справи. Вона потребує допомоги та підтримки, але не сліпої оцінки.

Психосоціальна чутливість

1. Обдаровані діти виявляють випереджаючий моральний розвиток сприймання та пізнання.

2. Володіють живою уявою, включають елементи гри у виконання задач, характеризуються творчістю, винахідливістю і багатою фантазією.

3. Властиве почуття гумору, полюбують кумедні невідповідності, гру слів, жарти. Сприймання смішного у них нерідко відрізняється від сприймання однолітків.

4. Недостатній емоційний баланс.

5. Характерні надмірні страхи та вразливість, занадто чутливі до немовних сигналів оточуючих.

6. Нерідко в обдарованих дітей розвивається негативне самоусвідомлення, виникають труднощі у спілкуванні з однолітками.

Обдаровані діти випереджають інших у кількості та силі сприйняття навколишніх подій та явищ, вони більш вразливі та розумні. Але така спроможність до сприйняття йде поряд із підвищеною чутливістю. Ці діти всіх сприймають та на всіх реагують. Обдаровані діти відрізняються різноманітністю інтересів. Це породжує схильність розпочинати декілька справ водночас, братися за занадто складні завдання. Обдарована дитина охоче і легко навчається, виділяється вмінням добре викладати свої думки, демонструє здібності до практичного застосування знань, знає багато того, про що її ровесники й не підозрюють, виявляє виняткові здібності до розв'язування завдань.

Обдарованих дітей відрізняють такі якості, як висока вимогливість до себе, оточуючих, критичність розуму, вразливість, негативне сприйняття самих себе ("чому я не такий, як усі"), висока чутливість та дратування, яскрава уява, провідна здатність до перебільшених жахів. Нерідко має місце неприязнь до школи. Таке ставлення часто з'являється від того, що навчальна програма нудна та нецікава для обдарованої дитини. Порушення у поведінці обдарованих дітей можуть з'являтися тому, що навчальний план не відповідає їхнім здібностям.

Обдаровані діти не схильні до конформізму, особливо якщо ці стандарти йдуть у розріз із їхніми зацікавленнями або здаються безглуздими. Обдаровані діти часто віддають перевагу спілкуванню та грі з дітьми старшого віку. Через це їм часом важко ставати лідерами, бо вони поступаються останнім у фізичному розвитку. Для них характерна внутрішня потреба удосконалення. Вони не заспокоюються, не досягнувши вищого рівня. Властивість ця виявляється надто рано. Вони часто ставлять перед собою завищені цілі. Не маючи можливості досягнути їх, вони починають переживати. З іншого боку, прагнення до удосконалення є тією силою, що призводить до високих досягнень. Обдарованим дітям притаманне відчуття незадоволеності. Таке ставлення до самих себе пов'язане із характерним для них прагненням досягнути удосконалення у всьому. Обдаровані діти нерідко недостатньо толерантно ставляться до дітей, що стоять нижче їх за інтелектуальним розвитком. Вони можуть відштовхувати оточуючих зауваженнями, які містять презирство або нетерпимість.

Учені стверджують, що в обдарованих і талановитих дітей біохімічна та електрична активність мозку підвищена, їхній мозок відрізняється величезним «апетитом» – та ще й гаргантюанською здатністю «перетравлювати» інтелектуальну їжу. Щоправда, ми ще матимемо змогу переконатися, що навіть вони іноді «відкушують» більше, ніж можуть «прожувати». Обдарованих дітей

у ранньому віці відрізняє здатність простежувати причинно-наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки. Вони особливо захоплюються побудовою альтернативних моделей і систем. Ця здатність лежить в основі багатьох інтуїтивних стрибків («перескакування» через етапи) і властива винятково обдарованим дітям. Для них характерна більш швидка передача нейтронної інформації, їхня внутрішньомозкова система є більш розгалуженою, має велику кількість зв'язків [3,75].

Обдарованих дітей відрізняє здатність класифікувати і категоризувати інформацію та досвід, уміння широко користуватися накопиченими знаннями. Маленькі «вундеркінди» із задоволенням читають словники та енциклопедії [5,20].

У майбутньому обдарована дитина не може стати джерелом конфліктів у класі (більшість учителів початкової школи орієнтуються на дітей з «низьким порогом відключення», тобто воліють відповідати на власні питання, будучи впевнені, що діти не зможуть знайти правильну відповідь).

Обдаровану дитину відрізняє завзятість у досягненні результату у сфері, що їй цікава. До цього потрібно додати і ступінь заглибленості в задачу. Завершення якої-небудь складної споруди у пісочниці чи греблі на струмочку для неї є набагато важливішим, ніж час обіду чи неминучий дощ. В обдарованій дитини є схильність захоплюватися якоюсь справою більше встановленого розкладом часу, що вимагає терпимості, а не нав'язування передбаченої зміни занять. У силу свого випереджаючого інтелектуального розвитку обдаровані діти часто шукають ізоляції від однолітків у своїх улюблених заняттях, їм з раннього віку потрібна допомога в освоєнні навичок спілкування, у пізнанні духу співробітництва і колективізму, вони повинні навчитися дружити, поділяти з іншими дітьми перемоги і поразки – усе це їм стане у нагоді у соціально складній для них атмосфері загальноосвітньої школи.

Дітям необхідне розуміння і деяке керівництво з боку дорослих, не слід акцентувати увагу на їхніх невдачах, краще спробувати разом ще раз.

Психосоціальні аспекти

У сфері психосоціального розвитку обдарованим і талановитим дітям властиві наступні риси. Особистісні системи цінностей у обдарованих дітей дуже широкі. Вони гостро сприймають суспільну несправедливість, жваво відгукуються на правду, гармонію і природу. Всеохоплююче око телебачення приносить у наші домівки картини далеких проблем, а юні обдаровані глядачі чекають, а іноді і вимагають, щоб їхні батьки що - небудь зробили для голодуючих у Африці, для біженців Південно-Східної Азії і для дитинчат морських котиків в Африці, та й самі вони для цього готові розбити свої скарбнички [5,15].

Важко вчителям з такими дітьми. Очевидно, сама професія педагога суперечлива за своєю суттю, адже він орієнтується на середнього учня, вчить дітей найбільш усталеному в людському досвіді і тому, за необхідністю, є консервативним. Додамо при цьому, що при усіх варіаціях він усе-таки має справу щороку з тим самим основним змістом свого предмета. У такій ситуації тим більше важко не тільки помітити нестандартну дитину, а й важко її оцінити,

примиритися з нешаблонністю її сприйняття, її діяльності, з тим, що вона часто “перескакує” через послідовні етапи свого розвитку, постійно намагається вирішувати проблеми, які їй поки що не під силу. Вчителю та іншим дітям набридає те, що обдаровані діти піднімають швидше за інших руку, що вони дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ, не терплять будь-яких обмежень щодо своїх досліджень. Така дитина стає тягарем для оточуючих. Результат зрозуміло який: дитина не бажає йти до школи, вона конфліктує з однолітками, втрачає важливі здібності, гальмується її творчий потяг...Що ж робити в такій ситуації? Як допомогти такій дитині? [7,18]

Нижче наводимо рекомендації, що на нашу думку, допоможуть учителям і вихователям у їхній роботі з обдарованими дітьми.

1. Учителю не слід приділяти занадто багато уваги ігровому навчанню з яскраво вираженим елементом змагальності. Обдарована дитина буде найчастіше виявлятися переможцем, що може викликати ворожість однокласників і не сприяє атмосфері загальної зацікавленості, до якої прагне вчитель.

2. Йому не варто виділяти обдаровану дитину черезпрекрасні індивідуальні успіхи, а краще заохочувати спільні заняття з іншими дітьми.

3. Учитель не повинен зводити обдаровану дитину на п'єдестал чи робити з неї вундеркінда в очах інших учнів.

4. Учителю варто пам'ятати, що здебільшого обдаровані діти погано сприймають суворо регламентовані, повторювані заняття. Учителям нерідко необхідна допомога методистів, щоб урізноманітнити програму з урахуванням потреб високообдарованих учнів.

5. Потрібно, щоб учитель володів спеціальними якостями для роботи з обдарованими дітьми, мав спеціальний підхід до них. Перш за все, учитель повинен мати творчий, можливо, нетрадиційний особистий світогляд.

6. Учитель має виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення; розбиратися в особливостях психології обдарованих дітей, відчувати їхні потреби та інтереси, пам'ятаючи, що обдарованим дітям навчальна програма здається нудною та занадто легкою.

7. Учитель просто зобов'язаний мати високий рівень інтелектуального розвитку, широке коло інтересів та бути готовим до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних з навчанням обдарованих дітей.

8. Учитель повинен поважати в дитині індивідуальність, не проектувати на неї власні інтереси та захоплення, бути толерантним до дивних ідей, знаходити слова підтримки для творчих починань, виявляти співчуття до невдач, створювати відповідну психологічну атмосферу [2,45].

Все вищезазначене приводить нас до висновку про те, що одним із найважливіших завдань педагога при роботі з обдарованими дітьми є створення сприятливих умов для навчання і розвитку в колективі, вирішення конфліктних ситуацій, найбільш повної реалізації їх здібностей і схильностей, враховуючи психологічні та вікові особливості, добираючи ті форми, методи та засоби навчання, які сприяють кращому оволодінню навчальним матеріалом.

Використана література

1. Гільбух Ю. Как не убить талант /Народное образование. – №4. – 1991. – С. 15-22.
2. Ефроимсон В. Божий дар или естественный феномен / Народное образование. – №2. – 1991. – С.137-145.
3. Гнатко М.М. Деякі особистісно-когнітивні особливості творчо обдарованих підлітків // Педагогіка і психологія. – К.: Педагогічна думка, 2001. – №2. – С.101-108.
4. Зазимко О.В. Психолого-педагогічні вимоги до ідентифікації технічної обдарованості в юнацькому віці // Педагогіка і психологія. - К.: Педагогічна думка, 2001. - №2. – С.14-23.
5. Слободянюк Л.І. Особливості пам'яті дітей з підвищеними розумовими здібностями / Практична психологія і соціальна робота. - 2000. - №8. - С.43-46.
7. Яковлева Е. Развитие творческой одаренности детей школьного возраста // Одаренные дети. — 2002. — №2. — С.16—18.